

LUND UNIVERSITY

Dendrokronologisk analys av Äskhults gårdar i Halland

Linderson, Hans; Hansson, Anton

2017

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Linderson, H., & Hansson, A. (2017). *Dendrokronologisk analys av Äskhults gårdar i Halland*. (Dendrorapporter i Lund; Vol. 2017:51). Lund University.

Total number of authors:
2

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

LUND UNIVERSITY

DEPARTMENT OF QUATERNARY GEOLOGY
KVARTÄRGEOLOGISKA AVDELNINGEN
HANS LINDERSON

10 september 2017

Nationella Laboratoriet för Vedanatomi och Dendrokronologi, rapport nr 2017:51
Hans Linderson

DENDROKRONOLOGISK ANALYS AV ÄSKHULTS GÅRDAR I HALLAND

Uppdragsgivare: Länsstyrelsen i Hallands län, FE 213, 838 73 Frösön
(kontaktperson Jenny Nord)

Område: Äskhult N Halland **Prov nr:** 80650-80677 **Antal Prov: 28**

Dendrokronologiskt objekt: Derras lada DL, stall DS Götta's stall GS, lada GL, mangård GM, Bengst lada BL & Jönsas lada JL (utförlig provbeskrivning finns nederst i rapporten)

Resultat:

Dendro nr:	Prov Nr ; Byggn	Trädslag	Antal år (1 radie om ej annat anges)	Splint (Sp) Bark (B) Vankant (W)	Datering av yttersta årsring i provet	Beräknat Fällningsår E(Efter) V(vinterhalv-året) S(sommar)	Kommentarer Mer vågad datering eller precision av fällningstid. Trädets egenålder ± 10 år
80650	1; DL	Ek	91-lw;2	Sp 19, W	1836	S 1836	110
80651	2; DL	Ek	68;2	Sp1, ej W	1824	1832-47	1835-39; 100
80652	3; DL	Ek	49	Sp 20, W	1838	V 1838/39	70
80653	4; DL	Ek	49	Sp 21, W	Ej säker		V 1839/40; 70
80654	5; GS	Ek	50	Sp (0), Ej W	1776	E 1785	(1788-1792); 80
80655	6; GS	Ek	90	Sp 1, ej W	1785	1794-1808	1796-1800; 130
80656	7; GS	Ek	59;2	Sp (1), ej W	Ej säker		(E 1708)(1719-1733); 100
80657	8; GM	Ek	40	Sp 5, nära W	Ej datering		100
80658	9; GS	Ek	74	Sp 20, W	1800	V 1800/01	90
80659	10; GL	Ek	44+ew	Sp 8, ej W	Ej datering		80
80660	11; GL	Ek	52	Sp 2, ej W	1745	1753-1767	1754-1758; 90
80661	12; GL	Gran	55	W	1754	V 1754/55	80
80662	13; BL	Ek	59	Sp 1, ej W	(1704)		(1713-1727); 100
80663	14; BL	Ek	49	Sp 10, W	Ej datering		70
80664	15; BL	Ek	50	Ej sp	Ej datering		80
80665	16; BL	Ek	114+ew	Sp 13, W	1868	Juni 1869	150
80666	17; DL	Gran	42;2	Nära W	Ej säker		1813-1820; 60
80667	18; DL	Ek	181;2	Sp (1), ej W	1673	E 1682	(1683-1697); 210
80668	19; DS	Gran	38+ew;2	W	Ej datering		50
80669	20; JS	Ek	122;2	Sp 20, W	1863	V 1863/64	150
80670	21; JS	Ek	122;2	Sp 11, nära W	1844	1844-1857	1844-1849; 140
80671	22; GL	Ek	100;2	Sp 16, W	1865	S 1865	120
80672	23; GL	Ek	171;5	Ej sp	1548	E 1557	1565-1590; 280
80673	24; GS	Ek	99;2	Sp (4), ej W	1785	E 1794	1791-1805; 130
80674	25; GM	Tall	122;2	Sp 73, W	1821	V 1821/22	190
80675	26; GM	Gran	36;2	W	Ej datering		60
80676	27; GM	Gran	23;2	W	Ej datering		60
80677	28; GM	Gran	21;2	W	Ej datering		50

Resultatuppgifter inom parentes är mindre säkra uppgifter och bör användas med försiktighet.

Kommentarer till ovanstående resultattabell

Nedan ges minsta möjliga antalet skilda dateringar inom varje byggnad eller byggnadsdel

Derras lada, prov 1-4 & 17-18

Vinterhalvåret 1838/39, sommaren 1836, efter 1682 (sannolikt 1683-1697). Samtliga daterade prover är av ekvirke. Tolkning: Två byggnadstider, 1840±1 och sannolikt slutet av 1600-talet. Den äldre dateringen, prov 18, bör utvärderas om den är återanvänd. Prov 1-3 har en gemensam lokal proveniens, prov 18 har rimligen samma proveniens saknar dock tidstäckning med prov 1-3.

Derras stall, prov 19

Provet dateras inte det består av gran och är sommaravverkat.

Göttas stall prov 5-7, 9 & 24

Ett prov dateras till **vinterhalvåret 1800/01**. De övriga säkra dateringarna, med bredare felmarginal, täcker denna tid. Tolkning: Byggnaden är uppförd 1801 eller något år senare. Samtliga daterade prov har gemensam lokal proveniens.

Göttas mangård väggvirke, prov 8

Provet dateras inte. Orsaken är sannolikt att åldern avviker från övriga byggnader i undersökningen samt att årsringstalet är lågt.

Göttas mangård panelvirke, prov 25-28

Granvirket dateras inte. Orsaken är sannolikt att åldern avviker från övriga byggnader i undersökningen samt att årsringstalet är lågt. Prov 25 är av helt annan natur, tallvirke med många årsringar. Detta dateras till **vinterhalvåret 1821/22**. Proveniensen är södra Vättern-området, i storleksordningen 70 km:s radie kring Jönköping.

Göttas lada, prov 10-12 & 22-23

Undersökningen uppvisar tre vitt skilda dateringar i byggnaden. Den södra långsyllen är avverkad **sommaren 1865**. De två mesulastolparna som består av ek respektive gran dateras till **vinterhalvåret 1754/55**, eken med bredare felmarginal men täcker den mer precisa fällningstiden. Sydgaveln, prov 23, är kommet från virke som är avverkat **efter år 1557**, sannolikt 1565-1590. Proveniensen för samtliga daterade timmer bedöms vara norra Halland men inget utesluter helt lokalt virke. Prov 23 dateras mycket väl, utöver gängse lokala kronologier med flera små kronologier från Köpenhamn, till exempel från Kongens nytorv. De senare har bedömts komma från norra Halland. Tolkning: byggnaden har en i dubbel bemärkelse mycket sammansatt historia. Det borde vara viktigt att utvärdera om det yngsta virket är ditfört som en komplettering till en befintlig byggnad samt om det äldsta virket är återanvänd från en äldre byggnad. Om detta är fallet så är byggnaden uppförd år 1755 eller något år senare.

Bengts lada prov 13-16

Endast ett av fyra prov dateras. En stolpe på södra sidan, prov 16, är avverkad i **juni 1869**. Denna avviker dendrokronologiskt på många sätt från de övriga proven i byggnaden. Jag valde att provta denna då jag insåg risken för ett misslyckande här, var överhängande. Möjligen har vi här daterat stolpen mer än byggnaden. Att de övriga inte dateras indikerar en avvikande ålder jämfört med prov 16. Prov 13 förefaller dateras till fällningstid 1713-1727. Prov 16 har en lokal proveniens.

Jönsas lada, lång- och gavel-syll, prov 20-21

De två analyserade syllarna är avverkade **vinterhalvåret 1863/64** samt **1844-1857** (min bedömning är att yttersta årsring är nära vankanten, vilket skulle leda till en avverkning 1844-1849). Tolkning: Syllarna borde läggas ut samtidigt om man inte kan tänka sig att byggnaden är uppförd i etapper. Om detta är fallet så har man sparat virke i minst sex och sannolikt 14-19 år inför byggnationen.

Skogen/Naturen

Proveniensenbestämningen av det daterade ekvirket pekar på norra Halland. Flera prover korsdateras så väl att de sannolikt har vuxit i ett gemensamt område. Det är därför rimligt att anta att detta område ligger i Äskhult eller i dess närhet. Nedan görs några nedslag på intressanta observationer.

Dendrokronologisk analys av prov 23

c 1350-tal: groddår

1374: första årsring i provet

1400: kraftig tillväxtminskning (inte väderorsakad)

c1413-1500 återhållsam tillväxt typiskt för underståndare dvs närområdet består av högre skog.

1500/1501 kraftig tillväxtökning, konkurrens-bortfall, sannolikt virkesuttag (blädning?).

1501-1548 hög tillväxthastighet (yngsta årsring i provet år 1548)

Efter 1560 trädet avverkas sannolikt under åren 1565-1590.

Ovanstående dendrokronologisk analys ger ett ”stickprov” på skogslandskapet i Äskhult eller dess närhet (proveniensenens precision är naturligtvis ett antagande). Mitt förslag på ett scenario är att, ekollonet får chansen att gro och växa till efter ett minskat betestryck (skogsbete) efter digerdöden. Trädet eller den buskartade eken har blivit hårt åtgånget minst en gång (möjligen även före 1378) år 1400, möjligen av djur eller av täkt. Under 1400-talet har trädet fått spira sig till och möjligen igenom krontaket. Troligen sker det en avverkning under vinterhalvåret (stammens viloperiod september- maj) 1500/1501 av granträd. Vårt träd är då nio centimeter i diameter på den nivå som prov 23 är taget på, förslagsvis 1-4 meter och cirka 150 år gammalt. Därefter växer trädet betydligt kraftigare och är cirka 25 centimeter i diameter och omkring 280 år gammalt när det avverkas.

Det övriga daterade ekvirket, det som är avverkat 1750 till 1860-talet är kommet från träd med en medelålder omkring 100 år om man antar att det icke daterade ekvirket är avverkat under denna period så skulle medelåldern bli ännu lägre. Träden är således ganska underåriga vid avverkningen. Skogen är halvöppen som den kan tänkas vara i skogsbetesmark. De flesta uppvisar god tillväxt med undantag av prov 16, 20 och 21. Dessa korrelera inbördes mycket väl, de är sannolikt tagna från ett gemensamt bestånd som avviker något från de övriga. Den dendrokronologiska korrelationen mellan dessa ”övriga” är inte så hög, vilket är naturligt då stora delar av deras tidsserier representeras av ungdomstillväxt vilken sker med mer mikrolokalt inflytande. Således kan träd växa i samma bestånd men uppvisa skilda tillväxtmönster i unga år. Trots detta har några träd hög dendrokronologisk likhet sinsemellan, proverna 1, 2 och 6, vilket tyder på att de har vuxit i ett gemensamt bestånd. De två ekar som är avverkade före 1700-talet är omkring 210 respektive 280 år gamla när de avverkas. Måhända kan fler prover ge en tydligare egenåldersstruktur på de olika daterade grupperna.

Hans Linderson, Laboratorieföreståndare, Lunds Universitet

Sölvegatan 12, S-223 62 Lund Tel. +46-46-2227891, Fax +46-46-2224830 e-mail: Hans.Linderson@geol.lu.se

Beskrivning av tabellen ovan

”Dendroidentitetsnummer”, är en unik identitet för varje prov hanterade på laboratoriet.

”Antal år”, årsringar som är analyserade i vissa fall har det inte varit möjligt att mäta årsringsbredden, då har årsringarna räknats, vilket har markerats med ”+n”.

I samma kolumn förekommer någon gång noteringen ”ew” eller ”lw” dessa termer härrör från engelskans early wood (vårved) och late wood (sommarved) och beskriver graden av den yngsta/sista årsringens utveckling. Detta indikerar att virket är avverkat på sommaren.

”splint, vankant, bark” indikerar hur många årsringar som saknas i provet. Förutsatt att provet går att datera och man har vankant eller bark i provet så får man en årsexakt datering (extrema undantag finns). ”nära vankant” uppges när det finns indikationer om detta, till exempel i fältanteckningar eller om en sågskiva följer en naturlig kurvatur i rundvirket. Om vankant (den rundade avslutningen av virket där barken har försvunnit) saknas och splinten syns kan man beräkna fällningsåret med hjälp av splintstatistiken för olika trädslag och förhållanden. Vanligtvis används 17 ± 7 år på ek och en mer varierad bild på tall med en maximal variation på ± 20 år. Saknas splinten (”ej sp”) anges en så kallad ”efterdatering” (*terminus post quem*). Virket får då en äldsta möjliga datering. Teoretiskt kan virket vara hur ungt som helst men mer troligt handlar det om upptill några tiotal år senare avverkning än angivna efterdatering. Detta diskuteras vanligtvis i rapporten.

”Datering av yttersta årsring i provet”, är alltid årsexakt vid en datering. Om provet inte kan korsdateras med en daterad dendrokronologisk serie anges ”ej datering”. Detta uppträder oftast vid ett litet årsringsantal (unga/snabbvuxna/kraftigt nedbrutna träd), udda trädslag (i Sverige är ek och tall bäst), för få prover från den undersökta konstruktionen, störd tillväxt etc.

”Beräknat fällningsår” här görs en beräkning utifrån dateringen av den yttersta årsringen i provet och hur många årsringar som beräknas saknas i provet. Felmarginalen som anges täcker mer än 95 procent av proverna. Finns barken eller vankanten kvar på provet ges dateringen påföljande vinterhalvår om inga andra noteringar har gjorts. Vinterhalvåret avser trädets viloperiod så att ingen årsringsbildning sker i stamvirket, viloperioden påbörjas normalt i augusti och pågår till maj söder om Norrlandsgränsen (ungefär Dalälven). Stamvirkets viloperiod blir succesivt längre mot fjällens trädgräns.

I kolumnen längst till höger har trädets egenålder och inte helt säkra dateringsresultat eller precision noterats. De mer vågade resultaten kan passa marginellt mindre bra till övriga resultaten inom byggnadsenheten. I min tolkning av resultaten har dessa då fått mindre vikt.

PROTOKOLL FRÅN DENDROKRONOLOGISK PROVTAGNING I ÄSKHULTS BY 8 JUNI 2017

Provtagning: Hans Linderson, Lunds universitet

Dokumentation: Niklas Greve, Länsstyrelsen

Derras lada (DL). Samtliga prover tagna inne i byggnaden.

Prov nr 1:

Provtagningsplats: Hörnstolpe, fjärde stolpen från norr på västra sidan, ca 1, 45 m över golvet.

Nr: 80650

Övrigt: Vankant i prov. En bit.

Prov nr. 2:

Provtagningsplats: Mesulastolpe, andra från norr, ca 1, 90 m över golvet.

Nr: 80651

Övrigt: Vankant i prov. Två bitar.

Prov nr. 3:

Provtagningsplats: Mesulastolpe, första från norr, ca 2 m över golvet.

Nr: 80652

Övrigt: Vankant i prov. En bit

Prov nr. 4:

Provtagningsplats: Längsgående mittbjälke i golvbjälklag, taget i byggnadens grund

Nr: 80653

Övrigt: Vankant i prov. En bit. Ingen bild togs.

Lösa sparade delar från Franks magasin i Jönsas lada

Prov nr. 5:

Provtagningsplats: Löst prov från magasin "Göttas stall, hörnstolpe utbytt 2015".

Nr: 80654

Övrigt: Vankant i prov. En bit.

Prov nr. 6:

Provtagningsplats: Löst prov från magasin, en hörnstolpe som suttit på Göttas stall.

Nr: 80655

Övrigt: Vankant i prov. En bit. Ej samma hörnstolpe som prov nr. 5.

Prov nr. 7.1:

Provtagningsplats: Löst prov från magasin, en syll som suttit på Göttas stall, utbytt 2015.

Nr: 80656.1

Övrigt: Vankant i prov. En bit.

Prov nr. 7.2:

Provtagningsplats: Löst prov från magasin, en syll som suttit på Göttas stall, utbytt 2015.

Nr: 80656.2

Övrigt: Vankant i prov. En bit. Samma stock som 7.1

Göttas hus

Prov nr. 8.1:

Provtagningsplats: Tvärgående mellanvägg under trappan, nedersta stockvarvet, i Göttas hus

Nr: 80657.1

Övrigt: Vankant i prov. Två bitar, splinten lös.

Prov nr. 8.2:

Provtagningsplats: Tvärgående mellanvägg till vänster om trappa, bakom kistorna, i Göttas hus

Nr: 80657.2

Övrigt: Vankant i prov. Sex bitar, två stora. Samma stock som prov nr. 8.1

Göttas stall

Prov nr. 9:

Provtagningsplats: Mesulastolpe, första från norr, Göttas stall.

Nr: 80658

Övrigt: Vankant i prov. En bit, fyra ringar från mörgen.

Göttas lada

Prov nr. 10:

Provtagningsplats: Mesulastolpe, första från öster, Göttas lada.

Nr: 80659

Övrigt: Vankant i prov. Två bitar.

Prov nr. 11

Provtagningsplats: Mesulastolpe, andra från öster, Göttas lada.

Nr: 80660

Övrigt: Vankant i prov. Två bitar.

Prov nr. 12

Provtagningsplats: Mesulastolpe, tredje från öster, Göttas lada.

Nr: 80661

Övrigt: Vankant i prov. Två bitar. 95% säkert att träslaget är gran.

Bengts lada

Prov nr. 13

Provtagningsplats: Mesulastolpe, andra från öster, Bengts lada.

Nr: 80662

Övrigt: Sannolikt endast kärnved i provet. En bit.

Prov nr. 14

Provtagningsplats: Mesulastolpe, tredje från öster, Bengts lada.

Nr: 80663

Övrigt: Vankant i prov. En bit.

Prov nr. 15

Provtagningsplats: Mesulastolpe, femte från öster (första från väster), Bengts lada.

Nr: 80664

Övrigt: Vankant i prov. En bit. 2,5 m över golv.

Prov nr. 16

Provtagningsplats: Hörnstolpe, andra från väster, södra sidan av byggnaden, Bengts lada, 1,60 m över golv.

Nr: 80665

Övrigt: Vankant i prov. En bit. **Provet är enligt överenskommelse på plats kostnadsfritt.**

Sågprover från nedmonterat virke med Franks noteringar

80666	17	Gran	Derras lada, tvärbandsbjälke utbytt 2009
80667	18	Ek	Derras lada, syd gavelsyll
80668	19	Gran	Derras stall, långband utbytt 2013
80669	20	Ek	Jönsas lada, syd långsyll utbytt 2012
80670	21	Ek	Jönsas lada, öst gavelsyll utbytt 2012
80671	22	Ek	Göttas lada, gavelsyll .
80672	23	Ek	Göttas lada, syd långsyll, uttag (återanvänd)
80673	24	Ek	Göttas stall, sydgavel utbytt 2015
80674	25	Tall	Göttas mangård panel norrsidan övre delen , panel tall
80675	26	Gran	Göttas mangård panel norrsidan övre delen, panel gran
80676	27	Gran	Göttas mangård panel norrsidan övre delen, panel gran
80677	28	Gran	Göttas mangård panel norrsidan övre delen, panel gran
80678	23	Ek	Se prov 23, här med kompletterande dendronummer

Hans Linderson, Laboratorieföreståndare

Lunds Universitet

Laboratoriet för Vedanatomi och Dendrokronologi, Sölvegatan 12, 223 62 Lund

E-post: Hans.Linderson@geol.lu.se

Tel: 046-2227891